

درس خارج فقه، مضرت آیت الله مسینی به شهری (دامت برکاته)

موضوع کلی: تتمه احکام غسل

موضوع جزئی: حکم فرو رفتن در آب، به عنوان غسل و شک بعد از آن

سال تحصیلی: ۱۴۰۲-۱۴۰۱

تاریخ: ۲۲ شهریور ۱۴۰۱

مصادف با: ۱۶ صفر ۱۴۴۴

جلسه: ۶

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد و آله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

مسئله ۶۹۵: «إذا ارتمس فی الماء بعنوان الغسل ثم شک فی أنه کان ناولاً للغسل الارتماسی حتی یكون فارغاً أو لغسل الرأس و الرقبة فی الترتیبی حتی یكون فی الأثناء و یجب علیه الإتيان بالطرفین، یجب علیه الاستئذان. نعم، یکفیه غسل الطرفین بقصد الترتیبی لأنه إن کان بارتماسه قاصداً للغسل الارتماسی فقد فرغ و إن کان قاصداً للرأس و الرقبة فیأتيان غسل الطرفین یتِمُّ الغسل الترتیبی»^۱.

به نظر مرحوم سید (ره)، اگر شخص به عنوان غسل در آب فرو برود، سپس شک کند که آیا نیت غسل ارتماسی کرده بود تا از وظیفه اش فارغ شده باشد و غسلش تمام شده باشد یا به قصد شستن سر و گردن در غسل ترتیبی در آب فرو رفته است که هنوز در اثناء غسل می باشد و بر او واجب است که سمت راست و سمت چپ را نیز بشوید در این صورت، واجب است که غسل را از سر بگیرد. بله! شستن طرفین به قصد غسل ترتیبی کفایت می کند زیرا اگر با فرو رفتن در آب، غسل ارتماسی را قصد کرده باشد، پس، از آن فارغ شده است و اگر قصدش از فرو رفتن در آب به قصد شستن سر و گردن باشد، با شستن طرف راست و طرف چپ بدن، غسل ترتیبی تمام می شود.

توضیح اینکه، در فرض مسئله، امری که متوجه مکلف است خارج از دو فرض نیست و آن، اینکه یا مکلف در متن واقع، نیت غسل ارتماسی کرده است که با فرو رفتن در آب، آن غسل محقق شده است یا اینکه در متن واقع، فرو رفتن در آب به نیت شستن سر و گردن بوده است که با شستن سمت راست و سمت چپ بدن، غسل ترتیبی محقق می شود. پس در عالم واقع، صورت سوم برای این شخص متصور نیست و فقط دو صورت متصور است که اول، این است که فرو رفتن او در آب به قصد غسل ارتماسی بوده است که با فرو رفتن در آب، این امر محقق شده است یا اینکه به نیت شستن سر و گردن در آب فرو رفته است که سمت راست و سمت چپ بدن را نیز می شوید و غسل ترتیبی محقق می شود در نتیجه، بعد از شستن سمت راست و سمت چپ بدن، شخص نسبت به فراغت ذمه خود یقین پیدا می کند چون اگر نیت غسل ارتماسی کرده باشد، با فرو رفتن در آب محقق شده است و اگر شستن سر و گردن را نیت کرده باشد در ادامه که سمت راست و سمت چپ بدن را می شوید، غسل ترتیبی محقق می شود و ذمه او نسبت به تکلیف بری می شود.

ظاهر این است که مراد از استیناف [یجب علیه الاستئذان] که در کلام مرحوم سید (ره) آمده است، عدول به ارتماسی است، یعنی شخص باید دوباره غسل را به صورت ارتماسی انجام بدهد و ارتماسی بودن غسل، به قرینه مقابله فهمیده می شود، البته این در صورتی است که مکلف بخواهد غسل را به صورت ارتماسی انجام بدهد.

۱. سید محمد کاظم، طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۱، ص ۳۱۲.

عبارت «یکفیه غسل الطرفين بقصد الترتیبی» با تعلیلی که بعد از آن آمده است (لأنّه إن كان بارتماسه قاصداً للغسل الارتماسی فقد فرغ و إن كان قاصداً للرأس و الرقبة فبإتیان غسل الطرفين یُتمُّ الغسل الترتیبی)، بر فراغت ذمه با شستن طرف راست و طرف چپ بدن دلالت دارد. پس عبارت «یکفیه غسل الطرفين بقصد الترتیبی» قرینه مقابله است بر اینکه استینافی که در کلام مرحوم سید (ره) آمده است به غسل ارتماسی برمی گردد چون غسل ترتیبی نیازی به استیناف ندارد، بلکه شستن طرف راست و طرف چپ و ضمیمه این دو به سر و گردن، برای تحقق غسل ترتیبی کفایت می کند.

مسأله ۶۹۶: «إذا انغمس فی الماء بقصد الغسل الارتماسی ثمّ تبین له بقاء جزء من بدنه غیر منغسل یجب علیه الإعادة ترتیباً أو ارتماساً و لا یکفیه جعل ذلك الارتماس للرأس و الرقبة إن كان الجزء الغیر المنغسل فی الطرفين، فیأتی بالطرفین الآخرین لأنّه قصد به تمام الغسل ارتماساً لا خصوص الرأس و الرقبة و لا یکفی نیتهما فی ضمن المجموع»^۱.

مرحوم سید (ره)، نوشته است که اگر شخص به قصد غسل ارتماسی در آب فرو رود، سپس برای او روشن شود که بخشی از بدنش شسته نشده است، واجب است که غسل خود را به صورت ترتیبی یا ارتماسی اعاده کند و اگر جزئی که شسته نشده است از دو طرف چپ یا راست بدن باشد، کفایت نمی کند که ارتماس مذکور را برای شستن سر و گردن قرار دهد و بعد سمت راست و سمت چپ را بشوید زیرا او هنگام فرو بردن بدن در آب، غسل ارتماسی را قصد کرده بود و خصوص شستن سر و گردن را قصد نکرده است و نیت سر و گردن در ضمن مجموع غسل ارتماسی کفایت نمی کند.

نکته: اینکه مرحوم سید (ره) در مسأله مذکور، فرموده است که شخص باید غسل را به صورت ترتیبی یا ارتماسی اعاده کند، در فرضی است که این دو غسل، دو طبیعت متغایر باشند که در نتیجه، آنچه به صورت ارتماسی قصد کرده باشد با انجام غسل، به صورت ترتیبی محقق نمی شود و اگر غسل را به نحو ترتیبی قصد کرده باشد با انجام آن، به نحو ارتماسی محقق نمی شود [ما قصد لم یقع و ما وقع لم یقصد].

سؤال: آیا غسل ارتماسی و غسل ترتیبی طبیعت واحده هستند یا اینکه هر کدام از این دو، غسل مستقلی است که به دیگری ربط ندارد؟

پاسخ: اگر غسل ارتماسی و ترتیبی، طبیعت واحده باشند [به این معنا که هدف از غسل، این است که تمام بدن شسته شود؛ اعم از اینکه غسل به صورت ارتماسی واقع شود یا به صورت ترتیبی واقع شود]، در این صورت، در فرض مذکور [که شخص به قصد غسل ارتماسی، بدن خود را در آب فرو برده است، لکن بعد مشخص شده است که بخشی از بدنش شسته نشده است]، اگر آن جزء شسته نشده، در دو طرف راست و چپ بدن باشد، انغماس (فرو رفتن در آب) مذکور را می توان به عنوان شستن سر و گردن قرار داد و غسل ترتیبی را با شستن سمت راست و سمت چپ بدن تمام کرد و اگر شخص نخواهد غسل را به نحو ترتیبی انجام بدهد، می تواند غسل ارتماسی کند، ولی اگر غسل ارتماسی و غسل ترتیبی، دو طبیعت جدا از هم باشند، در فرض مسأله که شخص به قصد غسل ارتماسی بدن خود را در آب فرو برده است و بعد برای او مشخص شده است که بخشی از بدن شسته نشده است باید غسل خود را به صورت ترتیبی یا ارتماسی اعاده کند.

۱. سید محمدکاظم، طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۱، ص ۳۱۲.

همچنین، تعبیر «و لا یُکفی نیتها فی ضمن المجموع» که در ذیل کلام مرحوم سید (ره) آمده است حاکی از این است که غسل ترتیبی و ارتماسی دو طبیعت متغایره می‌باشند، در صورتی که اگر این دو غسل، طبیعت واحده باشند، نیت شستن سر و گردن در ضمن مجموع غسل ارتماسی، کفایت می‌کند.

فرض مذکور را می‌توان به نماز فرادی و نماز جماعت تشبیه کرد که هر دو، طبیعت واحده می‌باشند، لکن تفاوت‌هایی بین این دو وجود دارد، مثل اینکه در نماز فرادی خواندن قرائت برای مأموم لازم است، ولی خواندن قرائت در نماز جماعت برای مأموم جایز نیست همچنین، در نماز فرادی زیاده رکن [، مثل زیاده رکوع] مضرّ و مخلّ به نماز است، ولی در نماز جماعت زیاده رکن، به خاطر متابعت از امام جماعت اشکال ندارد، در مانحن‌فیه نیز گفته می‌شود که مانعی نیست که مکلف، ارتماس در آب را به عنوان شستن سر و گردن قرار بدهد چون طبیعت واحده را که شستن تمام بدن بوده است، قصد کرده است و شستن سر و گردن در ضمن این ارتماس تحقق پیدا کرده است لذا بقیه بدن را نیز می‌شوید و غسلش را تمام می‌کند، یعنی چون غسل ترتیبی و ارتماسی طبیعت واحده می‌باشند و غرض از غسل، شستن تمام بدن است لذا چون سر و گردن را شسته است، نیت را به غسل ارتماسی عدول می‌دهد و بقیه بدن را نیز می‌شوید.

بنابراین، اگر غسل ترتیبی و ارتماسی طبیعت واحده باشند، در این صورت، غرض از غسل، شستن تمام بدن است و چون هدف، شستن تمام بدن است، شخص می‌تواند بخشی از غسل را به نحو ترتیبی و بخشی را به نحو ارتماسی انجام بدهد، کما اینکه شخص می‌تواند بخشی از وضویش را به نحو ترتیبی و بخشی از آن را به نحو ارتماسی انجام بدهد.

«الحمد لله رب العالمین»